

اخلاق مددکاری ازدیدگاه اسلام

www.ketab.ir

نویسنده: سیده پرگل شمسی

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
موضوع
موضوع
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی
ملی

:شمسی، سیده پرگل، ۱۳۵۳ -
:اخلاق مددکاری ازدیدگاه اسلام/ نویسنده سیده پرگل
شمسی.
:تهران: شاپرک سرخ، ۱۳۹۴.
:۱۷۳ص.
:978-600-8039-47-1
:فیفا
:خدمات اجتماعی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
:اتفاق -- جنبه های مذهبی -- اسلام
:BP۲۵۴/۱۳۹۴۱۳ الف۸/ش
:۶۵/۳۹۷
:۴۱۳۴۸۱۵

عنوان: اخلاق مددکاری ازدیدگاه اسلام

نویسنده : سیده پرگل شمسی

نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۵

ناشر : شاپرک سرخ

چاپ و صحافی : شاپرک

شمارگان : ۱۰۰۰

قیمت : ۸۰۰۰ تومان

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۳۹-۴۷-۱

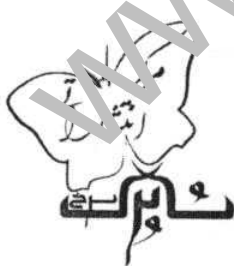
انتشارات شاپرک سرخ: تهران، میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان آزادی، کوچه شهید جنتی، پلاک ۲۴

واحد ۱

۰۹۱۲-۲۱۴۴۶۰۰

۰۲۱-۶۶۹۳۳۷۴۶

www.shaparac.com

پیشگفتار

سپاس و ستایش خاص خدایی است که، همه ی گویندگان را یارای ستایش او نیست و شمارشگران بخشندگی هایش را به شمارتوانند آورد و بسیارکوشندگان ازعهده ی حق شناسی او برنمی آیند. درود بی پایان خداوند بر ختم رسل و پیشوای انبیا، ناخدای کشتی رستگاری و منادی دادگری و درست کرداری، حضرت رسول اکرم (ص) و سلام و صلوات خداوند بر خاندان پاک و مطهر آن حضرت، که همواره یار و مددکار مردم درزمینه ی رسیدن به حیات طیبه بوده اند.

دوره ی مددکاری یکی از ضروری ترین مشاغل، برای جامعه ی در حال تغییر امروز است. درجهان امروز، مشکلات و مسائل عدیده و پیچیده ای که گریبانگیر افراد، خانواده ها و گروه های مختلف در جوامع بزرگ و کوچک می شود، بسیاری از انسان ها را نیازمند دریافت کمک و حمایت از جانب افراد و سازمان های رسمی و غیر رسمی می کند. ازطرفی کمک رساندن اصلی به این گونه افراد، بدون آشنایی با روش صحیح مددکاری، امکان پذیر نیست. بنابراین برای انجام این کار به یک برنامه ی اصولی و جامع نیاز است که علم بشری به تنهایی توانایی تولید چنین برنامه ی راندارد؛ بنابراین برای انجام این امر، باید از دین استمداد جست و دین اسلام بهترین و کاملترین برنامه را برای یاری رساندن به دیگران دارد. براین اساس بنده "اخلاق مددکاری از دیدگاه اسلام" را جهت انجام پایان نامه ی کارشناسی ارشد خود برگزیدم، تا هم به ارتقاء علمی و پیشرفت اقدام کنم و هم قدمی هرچند کوچک و ناچیز در تسهیل امر مدد رسانی به هموعان خویش برداشتم. با این که تمام تلاش خود را برای انجام این کار به کار بردم، باز هم با توجه به کمبود وقت، مشغله ی کاری، و... دارای نقص هایی است که انشاء الله به دیده ی اغماض خواهید نگرین.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرگل شمسی، اردیبهشت ماه ۱۳۸۹

صفحه	عنوان
۵	پیشگفتار.....
۱۱	کلیات.....
۱۲	مقدمه.....
۱۴	مددکاری چیست؟.....
۱۴	مددکار کیست؟.....
۱۴	مددجو کیست؟.....
۱۷	جایگاه، پیشینه و هدف مددکاری.....
۱۸	پیشینه مددکاری در اسلام.....
۲۱	هدف مددکاری.....
۲۲	محدوده‌ی مددکاری.....
۲۴	جایگاه ارزش مددکاری در اسلام.....
۳۲	امداد قلیل؛.....
۳۵	مبانی و پیش فرض های مددکاری.....
۳۶	مقدمه.....
۳۶	۱- امداد به خلق یک مسؤولیت و یک وظیفه است.....
۳۸	۲- امداد به دیگران یک حق فطری است.....
۳۹	۳- امداد به دیگران عبادت و امتثال فرمان خداوند است.....
۴۰	۴- یاری به خلق باعث قرب الهی است.....
۴۲	۵- تعاون و همکاری و خدمت رسانی به خلق؛ سبب اتحادجامه اسلامی است.....
۴۳	۶- کمک به خلق به نفع خودشخص و مایه رشد معنوی او است.....
۴۵	۷- سعادت فرد از سعادت جامعه جدا نیست.....
۴۶	۸- لزوم اجرای عدالت.....
۴۷	اصول حاکم بر مددکاری.....
۴۸	مقدمه.....
۴۸	۱- اخلاص.....
۵۱	۲- توجه خاص و تام به انسان و مقام و منزلت او.....
۵۵	۳- اصل سرعت.....
۵۷	۴- اصل جدیت.....
۵۹	۵- رازداری.....

۶۱	۶- عشق به هم‌نوع
۶۲	۷- خوش خلقی
۶۳	۸- رعایت اصل اولویت در امداد
۶۷	انواع امداد
۶۸	مقدمه
۶۹	گفتار اول- امداد مادی
۷۰	مصادیق امداد مادی
۷۰	۱- انفاق مال
۸۱	۲- اطعام و دیگران
۸۲	۳- کمک به احوال نیازمندان
۸۳	۴- قرض دادن
۸۴	گفتار دوم- امداد معنوی
۸۵	مصادیق امداد معنوی
۸۵	۱- دفاع از مظلوم
۸۷	۲- محبت و مهربانی به مردم
۸۹	۳- تلاش برای حفظ آبروی انسان
۹۰	۴- شاد کردن مردم
۹۱	۵- اصلاح میان مردم
۹۶	۶- امداد به دیگران در انجام کارهای نیک
۹۶	۷- هدایت و خیرخواهی مردم
۹۸	۸- مشورت دادن
۹۹	۹- امداد علمی
۱۰۱	۱۰- شفاعت برای حاجتمندان
۱۰۲	۱۱- امداد پزشکی
۱۰۵	مصادیق امداد شئون‌دگان
۱۰۶	مقدمه
۱۰۶	۱- پدر و مادر
۱۰۸	۲- خویشاوندان
۱۱۰	۳- یتیمان
۱۱۵	۴- نیازمندان
۱۱۷	۵- در راه ماندگان

۱۱۸	۶-سائلان
۱۱۹	۷-مصیبت زدگان
۱۲۱	۸-مظلومان
۱۲۲	۹-غارمین
۱۲۳	۱۰-بیماران
۱۲۴	۱۱-سالمندان
۱۲۷	۱۲-آسیب دیدگان از حوادث طبیعی:
۱۲۹	آناروپيامدهای مددکاری
۱۳۰	مقدمه
۱۳۰	۱- آثار و پيامدهای دنیوی
۱۴۲	۲- پيامدهای اخروی مددکاری
۱۴۷	آفات مددکاری، پیامدهای کوتاهی در امداد
۱۴۸	آفات مددکاری
۱۴۸	۱-ریا
۱۴۹	۲-منت و آزار
۱۵۱	۳-کمک به ناهل
۱۵۳	۴-زیاده روی
۱۵۳	۵-کوتاهی و تأخیر در امداد
۱۵۴	پيامدهای کوتاهی در امداد
۱۵۵	۱-زوال نعمت ها
۱۵۶	۲-خیانت به خدا و پیامبر
۱۵۸	۳-خروج از اسلام
۱۵۹	۴-امداد به گناه و کفر
۱۶۰	۵-نزول بلا و عذاب
۱۶۰	۶-خواری دنیا و آخرت و دخول به جهنم
۱۶۲	نتیجه گیری
۱۶۷	منابع

مقدمه

یکی از مسائلی که امروزه بشر با آن روبرو است مددکاری و شرایط و اصول حاکم بر آن است. مددکاری به عنوان یک هنر، دانش و فن تلقی می شود که مردم را در جهت حل مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی کمک می کند تا در مواجهه با مسائل زندگی تعادل خود را از کف ندهند و از زندگی احساس رضایت و خوشنودی کنند. اگرچه مددکاری خود یک پدیده ی مثبت تلقی می شود، اما عدم آشنایی با اصول، مبانی و شرایط آن می تواند زیان های بی شماری برای بشر به همراه داشته باشد. اسلام که یک دین جامع و کامل است در این زمینه ی بنیادین هم، برنامه دارد که در صورت آگاهی از این برنامه ها و به کار بستن آن ها می توان خدمات شایانی به سعادت بشر نمود. آئین مقدس اسلام در مسیر خدمات اجتماعی و تامین نیازهای انسان از ارزش به نیکوکاری و ارشاد و دعوت مردم به محبت و یاری، یا حمایت از سالمندان و کودکان، رفته و قوانین مشخص و تکالیف شرعی برهمگان فرض نموده است. فرامین این دین جامع شمول در موارد متعدد مسلمانان را ملزم به انجام وظایفی درباره ی ایتما و بی سرپرستان، سائورگان، والدین، مصیبت دیدگان، مظلومان، فقرا و مستمندان، در راه ماندگان، غربا، ارحام، مسکینان، بیماران، بدهکاران، برهنگان و دیگر افراد و گروه ها نموده است. در این تحقیق، سعی برای است که دیدگاه اسلام (باتأکید بر قرآن و روایات) در مورد مددکاری و کمک به نیازمندان، مورد کنکا و بررسی قرار گیرد.

سابقه ی مددکاری به اندازه ی عمر بشر است. انسان مرتباً بی اجتماعی است؛ انسان در واقع آن مددجویی است که همواره نیاز به رسیدگی و راهیابی دارد و بعد اجتماعی خود را تنها، با فرار گرفتن در کنار دیگران و مساعدت آنان تکمیل می کند. بنابراین بشر همیشه در پی راهی بوده است که بتواند خدمات مفیدتری به دیگران ارائه دهد و از دیگران مساعدت و مشاوره دریافت کند و چه بسا اگر این کمک ها از طریق اصولی آن صورت نگیرد، به جای سود رساندن به بشر باعث گمراهی و سقوط او گردد.

امروزه گسترش شهرنشینی و مشکلات خاص آن و تحولات علمی، صنعتی و نظامی در کشورهای گوناگون دنیا و ضربه هایی که این تحولات بر جامعه بشری وارد کرده اند، شمار روزافزون کودکان خیابانی، دختران فراری، بحران های روحی-روانی و افسردگی،

انواع اعتیاد، بیماری های صعب العلاج و بسیار پرهزینه، مشکلات ناشی از تورم و گرانی، بیکاری، حاشیه نشینی و مهاجرت های انتخابی یا تجمیلی و ده ها مشکل بزرگ و کوچک، توان حل مشکل و مقابله با مسائل را از افراد، خانواده ها و نهادهای خیریه محلی سلب کرده است. در این میان، سازمان های یاری رسان و مددکار نظیر سازمان بهزیستی، کمیته امداد و بنیاد شهید و... با بهره گیری از مددکاران و مشاوران و روانشناسان و سایر متخصص های ذربط می توانند باری از دوش افراد، خانواده ها و اجتماعات محلی بردارند. بنابراین، این افراد باید با روش مددکاری صحیح آشنا باشند؛ براین اساس، اهل فکر و اندیشه به این فکر افتادند که مشوری مدون درباره ی مددکاری و اصول و شرایط حاکم بر آن تدوین نمایند. ما تا وین یک منشور شامل و کامل، از عهده ی بشر خارج است و برای دستیابی به آن باید از دین مدد - ست. دین آسمانی اسلام که سرچشمه گرفته از چشمه سار زلال وحی است، سخنانی تازه شامل و کامل دارد که آشنایی با دستورات آن، بهترین راهنمای بشر برای مددکاری درست و اصولی و مدد ریان است.

امداد

امداد از ریشه امد در اصل بمعنی رسانیدن است، جذب و کشیدن را مدّ گویند که کشیدن چیزی سبب زیادت طول آن است. مدّ: چیزی را پهن کرد و گسترده^۱ مدد: کمک و مساعدت^۲ [مدّ] الرجل: به داد آن مرد رسید و او را یاری کرد^۳ به فریاد رسیدن؛ امداد: کمک رسانی؛ مَدَدُنَا الْقَوْمَ: صِرْنَا لَهُمْ أَنْصَارًا، قوم را مدد کردیم یعنی: ما را به آنها شدم. امداد جمع مدد

۱ - سید علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، ج ۶: ص: ۲۴۲

۲ - رضا مهیار، فرهنگ اجدی عربی - فارسی، ص: ۶۶.

۳ - همان

۴ - همان

۵ - محمد بندرریگی، فرهنگ عربی به فارسی (ترجمه منجد الطلاب)، ص: ۵۲۶.

به معنی یاوران و کمک کاران است^۱ "به معنی یاری کردن و کمک کردن است"^۲ و به معنای آوردن چیزی به طور دائم و پشت سر هم نیز آمده است^۳؛

مددکاری چیست؟

مددکاری حرفه ای است مبتنی بر دانش، اصول، مهارت و روش ها که هدف از آن کمک به افراد، گروه ها و جامعه است تا بتوانند با تکیه بر توانایی ها و امکانات موجود برای حل مشکل و یا رفع نیاز خود اقدام کنند و به استقلال نسبی و رضایت خاطر فردی برسند. از منظری دیگر مددکاری عبارت است از: تلاش در جهت فراهم نمودن زمینه هدایت معرّی، مادی مددجو و شناخت توانایی ها و مشکلات مددجو و سعی در بهره ور نمودن استعدادها و جاذبه چوئی نارسایی ها و مشکلات روانی، اجتماعی، معنوی و اقتصادی مددجو. تلاش در جهت تطبیق مقتضیات اجتماعی با شرایط فردی مددجو، فراهم آوردن شرایط پذیرش اجتماعی مددجو و سازگاری اجتماعی وی؛

مددکار کیست؟

مددکار کسی است که با بهره گیری از توان علمی و حرفه ای خویش سعی دارد تا انسان ها نسبت به موقعیت و شرایط خود بینش روشنی پیدا کنند؛ ابتدا آن را به عنوان یک واقعیت بپذیرند؛ سپس برای تغییر آن تلاش کند. در واقع مددکار اجتماعی به افراد، گروه ها و جوامع کمک می کند تا بهترین روش را برای پیشرفت، سلامت بخش خویش، انتخاب کنند، با محیط سازگار و هم آهنگ شوند و از زندگی خویش لذت ببرند؛ به عبارت دیگر مددکار کسی است که به مددجویان کمک می کند تا توانایی ها و نیروهای درونی خود را برای ایجاد تغییر مطلوب یا نیل به هدف های از پیش تعیین شده به کار گیرند.

مددجو کیست؟

مددجو: شامل کلیه افرادی است که بر اثر عوامل مختلف اجتماعی، روانی، اقتصادی، فرهنگی، فردی و غیره، قابلیت ها و توانایی هایشان کم شده یا اختلالاتی در آن بوجود آمده

۱ - محمد بن مکرّم این منظور، لسان العرب، ج ۳، ص: ۳۹۸.

۲ - حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۱۹۶.

۳ - سید محمد حسین طباطبائی، تفسیر المیزان، مترجم، سید محمد باقر موسوی همدانی، ج ۱۹، ص: ۲۰.

است؛ به گونه ای که امکان ادامه زندگی مستقل برای آنان فراهم نیست و نیاز به حمایت و مداخله ی فرد دیگر برای حل یا کاهش مشکل خود دارند.

معادل کلمه ی مددکاری در اسلام

باتوجه به روایات متعددی که در متون اسلامی مشاهده شده است، می توان گفت که معادل کلمه مددکاری در اسلام، لفظ مؤاسات است. مؤاسات عبارت از یاری کردن (فرهنگ أبجدی عربی-فارسی، متن، ص: ۱۶۴) با جان و مال و... است، در باره هر چیزی که نیاز به یاری کردن داشته باشد.

تعریف اخلاق مددکاری

اخلاق مددکار، شاخه ای از اخلاق حرفه ای است که اصول و قوانین اخلاقی حاکم بر مددکاری را بیان می کند.